

РОЗДІЛ 1

МОДЕРНІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ, ЗМІСТУ І МЕТОДИКИ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

НОВІ ПІДРУЧНИКИ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

О. К. Алхасов

o.alxasov@gmail.com

*кафедра географії Азербайджану та технології викладання географії
Азербайджанського державного педагогічного університету, м. Баку*

На основі навчальної програми (курикулуму) з географії для загальноосвітніх шкіл Азербайджанської Республіки підготовлено принципово новий навчальний комплект із географії. Підручники відповідають вимогам предметного курикулуму з географії, правилам організації навчального процесу, а також концепції оцінювання.

Під час розроблення підручника було враховано такі функції підручників і принципи подання матеріалу:

Навчальна/розвивальна функція полягає у розвитку логічного, критичного, творчого мислення учнів, формуванні навичок роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями. Підручник містить виклад основ географії як науки і водночас організовує самостійну діяльність школярів із засвоєння навчального матеріалу – навчає вчитися. Робота з ним розвиває необхідні для самоосвіти вміння та навички: самоконтролю, пошуку та систематизації інформації, конспектування, узагальнення, виокремлення головного. Він надає можливість перевірки самими учнями правильності сформованих у них понять, уявлень, образів, точності засвоєних правил, законів, висновків. Підручник розвиває пізнавальний і практичний інтерес – потребу в знаннях і практичній діяльності, спонукає до творчості, сприяє формуванню навичок дослідження, прогнозування, узагальнення та представлення ідей, аналізу й оцінювання явищ і подій, що відбуваються в природі та суспільстві.

Виховна функція полягає в духовно-ціннісному впливі змісту підручника на дітей, формуванні у процесі роботи над ним таких якостей, як толерантність, громадянська самосвідомість, працьовитість, усвідомлення необхідності дотримання в житті принципів концепції сталого розвитку. Це досягається шляхом гуманізації, соціалізації (підвищення уваги до загальнолюдських цінностей, соціальних аспектів розвитку) та екологізації (розгляду людини в нерозривному зв'язку із середовищем її існування, умовами відтворення життя) змісту підручника. Водночас виконання багатьох запропонованих завдань передбачає групове (парне) їх виконання і, отже, розвиток таких навичок, як комунікабельність, здатність ухвалення спільних рішень.

Інформаційна функція полягає в забезпеченні учнів необхідною, сучасною, точною і достатньою інформацією, формує світогляд дітей.

Трансформаційний принцип: матеріал у підручнику трансформований з урахуванням вікових особливостей учнів і дидактичних вимог, доступний, та водночас це не виключає проблемності, можливості його творчого засвоєння. Текст підручника, формулювання основних положень, висновків вирізняються граничною ясністю і чіткістю.

Систематизуючий принцип: матеріал у підручнику викладено системно, з урахуванням логічної та хронологічної послідовності.

Інтегрувальний принцип: інтеграція фізичної, економічної та соціальної географії, картографії дає змогу учням глибше осмислити природні, соціально-економічні процеси та події, що відбуваються у світі, взаємозв'язок природи та суспільства, оцінити умови географічного середовища для різноманітної діяльності та розселення людини.

Один із принципів побудови курсу географії – *врахування міжпредметних зв'язків і підстандартів інших шкільних предметів*. Він дає змогу не включати до змісту низку відомостей, відомих з інших дисциплін, а спиратися на них. Був врахований і *краєзнавчий принцип*.

Принцип наочності сприяє залученню в процесі роботи над матеріалом різноманітних засобів навчання (карти, слайди). Він забезпечений необхідними ілюстраціями у формі картин, карт, схем, діаграм, фотографій.

Виділимо методологічні етапи навчального процесу, відображені в підручнику.

При викладенні матеріалу було враховано етапи активного уроку.

А – матеріали цього блоку (карти, схеми, запитання, завдання тощо) передбачені для створення мотивації на уроці. Вони не тільки допоможуть зацікавити учнів, активізувати їхню пізнавальну діяльність, а й дають змогу визначити базовий рівень їхніх знань і вмінь;

В – матеріали цього блоку складає текст, що пояснює тему;

С – зображення, схеми, таблиці, графіки, діаграми, які вчитель може використовувати для організації дослідницької діяльності учнів;

Д – матеріали цього блоку призначені для проведення оцінювання досягнень учнів наприкінці кожного параграфа;

Е – завдання в цьому блоці призначені для творчого застосування, вони передбачені для виконання учнями в позашкільний час, передбачають пошук, узагальнення та подання додаткової інформації.

У результаті засвоєння змісту основної загальної освіти учень має отримувати можливість удосконалювати та розширювати коло своїх умінь, навичок і способів діяльності. Це є необхідною умовою розвитку та соціалізації школярів.

Пізнавальна діяльність (розвиток навичок мислення учнів):

- використання для пізнання навколишнього світу різноманітних методів (спостереження, вимірювання, дослід, експеримент, моделювання тощо);

- визначення структури об'єкта пізнання, пошук і виокремлення значущих функціональних зв'язків і відносин між частинами цілого;
- уміння розділяти процеси на етапи; виділяти характерні причинно-наслідкові зв'язки;
- визначення адекватних способів розв'язання навчальної задачі на основі заданих алгоритмів; комбінування відомих алгоритмів діяльності в ситуаціях, що не передбачають стандартного застосування одного з них;
- порівняння, зіставлення, класифікація, ранжування об'єктів за однією або кількома запропонованими підставами, критеріями. Уміння розрізняти факт, думку, доказ, гіпотезу, аксіому;
- самостійне виконання різноманітних творчих робіт; участь у проєктній діяльності.

Інформаційно-комунікативна діяльність (розвиток навичок спілкування учнів):

- здатність передавати зміст прослуханого тексту в стислому або розгорнутому вигляді відповідно до мети навчального матеріалу;
- усвідомлене швидке читання текстів різних стилів і жанрів, здійснення інформаційно-сміслового аналізу тексту. Використання різних видів читання (ознайомлювальне, переглядове, пошукове тощо);
- уміння перефразувати свою думку (пояснювати «своїми словами»). Вибір і використання виразних засобів мови та знакових систем (таблиць, схем тощо) відповідно до комунікативного завдання та ситуації спілкування;
- використання для розв'язання пізнавальних та комунікативних завдань різних джерел інформації включно з енциклопедіями, словниками, інтернет-ресурсами та іншими базами даних.

Рефлексивна діяльність (розвиток особистих якостей учнів):

- самостійна організація навчальної діяльності (постановка мети, планування, вибір засобів). Володіння навичками контролю та оцінювання своєї діяльності, вміння передбачати можливі наслідки своєї діяльності. Пошук та усунення причин виникнення труднощів;
- володіння уміннями спільної діяльності: узгодження та координація діяльності з іншими її учасниками, об'єктивне оцінювання свого внеску в розв'язання спільних завдань колективу, врахування особливостей різної рольової поведінки (лідер, підлеглий тощо);
- оцінювання своєї діяльності з точки зору моральних, правових норм, естетичних цінностей. Реалізація своїх прав і виконання своїх обов'язків як члена суспільства та учнівського колективу.